

A társadalmi tőke, mint endogén erőforrás

Területi tőke és a régiók gazdasági fejlődése

Magyar Regionális Tudományi Társaság
Győr, 2012. november 23.

Savanya Péter

PhD hallgató

Szegedi Tudományegyetem Gazdaságtudományi Kar
Közgazdaságtani és Gazdaságfejlesztési Intézet

savanya.peter@eco.u-szeged.hu

Nemzeti Fejlesztési Ügynökség
www.ujszechenyiterv.gov.hu
06 40 638 638

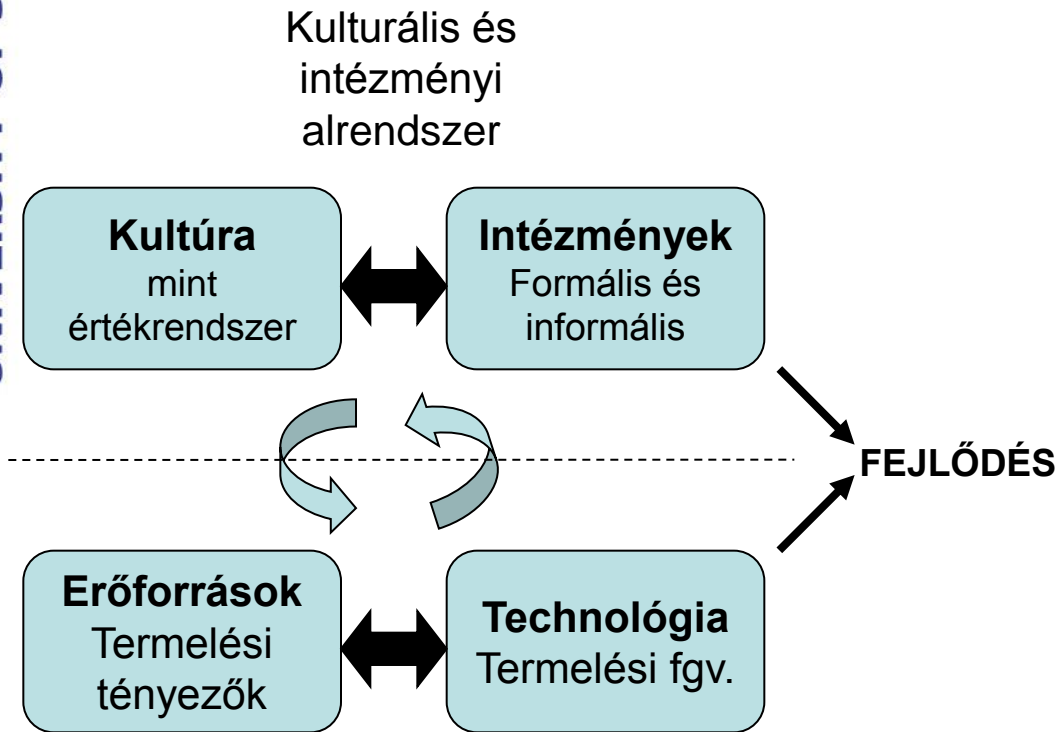
A projekt az Európai Unió támogatásával, az Európai Szociális Alap társfinanszírozásával valósul meg.

Az előadás felépítése

- **Gazdasági növekedés és fejlődés a térségekben**
- **Területi tőke, mint az endogén erőforrások rendszerezése**
- **A társadalmi tőke, mint tőkefogalom**
- **Társadalmi tőke – innováció és regionális fejlődés**
- **A társadalmi tőke összevetése a „klasszikus tőkeformákkal”**
- **A társadalmi tőke, mint endogén erőforrás szerepe a területi tőke rendszerében**

Regionális növekedés és fejlődés – endogén erőforrások

Növekedés

- Elsősorban gazdasági tartalmú

Fejlődés

- Komplex és összetett társadalmi folyamat
- Jólét növekedése

Endogén erőforrások, mint a növekedés és fejlődés determinánsai

Területi tőke, mint az endogén fejlődés alapjának rendszere

- A számos „tőke” forma létezik egyszerre és működik együtt a régiókban
- a közelmúlt tudományos irodalma számos „új” tőkefajtát fedezett fel és vizsgál a gazdaság és társadalom, valamint a regionális tudományok kapcsolódási pontjain (Tóth 2011)

Forrás: Lengyel I.(2012, 158) Hayam-Godot (2005, 10) alapján

Területi tőke értelmezése és rendszerezése

OECD (2001)

Anyagi és nem anyagi erőforrások egyaránt megjelennek

- Földrajzi adottságok, termelési lehetőségek
- Agglomerációs gazdaságok
- Iparági körzetek, klaszterek
- Üzleti hálózatok (KKV szektor fejlettsége)
- Életminőség (jövedelmek és vásárlóerő)
- Terület hagyományai, szokásai
- Együttműködési készség (kockázatok és hajlandóság, informális hálózatok és normák)
- Formális társadalmi intézmények (fő letéteményes helyi kormányzat) és szabályok
- Tudásgazdaság szereplőinek együttműködése

Camagni (2008)

- Pénzügyi rendszer regionális csatornái
- A régió gazdaságát jellemző technológiai rendszer
- A termelési rendszert jellemző szaktudás (hagyományok, tudás, know-how)
- Kölcsönösségre épülő kapcsolatok (szociális, gazdasági, politikai kapcsolatok és interdependenciák)
- Helyi kulturális értékek rendszere és „helyi” identitás
- Normák és a társadalom működésnek informális szabályozó rendszerei
- Formális intézmények (kiemelten a helyi igazgatás és kormányzás) és szabályrendszerek, szabályozói gyakorlatok

Az elért termelékenység a régiók sajátos „tőkeszerkezetétől” függnek

A társadalmi tőke, mint tőkefogalom

A társadalmi tőke fogalma a politológia (Putnam) és a szociológia (Bourdieu) tudományában jelent meg, majd ezt követően került át a közgazdaságtanba, kapott új jelentéseket.

„Az egyén vagy egy csoport által felhalmozott, tényleges és potenciálisan elérhető erőforrások összessége, melyek a kölcsönös ismertség és elismerés informális és formalizált (intézményi) kapcsolatrendszeren alapulnak.” (Bourdieu-Wacquant 1992, 119; és Westlund 2002 alapján) - **Bourdieu megnevezi még a kulturális tőkét, valamint a szimbolikus teret, megjelenik a hálózat fogalma mint kapcsolatrendszer**

„A társadalmi tőke a társadalom szerveződését meghatározó tényezőkként írható fel, úgy mint bizalom, normák és hálózatok, melyek képesek a társadalmi hatékonyságát növelni azáltal, hogy elősegítik a koordinációt.” (Putnam 1993, és EC 2007 alapján) – **Civil társadalom és együttműködés (bizalom és társadalmi beágyazottság)**

„A társadalmi tőke funkcióján keresztül definiálható. Önállóan nem leírható és létező, mint a hagyományos tőkellemekek ... a személyek közötti kapcsolatokban ölt testet.” **A társadalmi tőke lényegében a hálózat kapcsolatait, annak szervező elveit és működési mechanizmusait jelenti** (Coleman 1990)

„A társadalom informális hálózatait, melyeket a hálózat tagjai/szereplő normákkal, értékekkel, preferenciákkal és egyéb társadalmi tartalmakkal töltenek fel.” (Westlund 2002)

A társadalmi tőke, mint tőkefogalom

„A társadalmi tőke a közösségben rendelkezésre álló erőforrások összessége, melyet a következők hoznak létre:

- bizalom,
- a reciprocitás és kölcsönösség,
- a viselkedés közös normái,
- a közös elköteleződés és odatartozás érzése,
- mind formális mind informális csatornák,
- és hatékony információs csatornák melyeket az egyének és csoportok produktívan használnak fel maguk vagy a csoport, illetve a tágabb közösség jóléte érdekében.” (EC 2007)

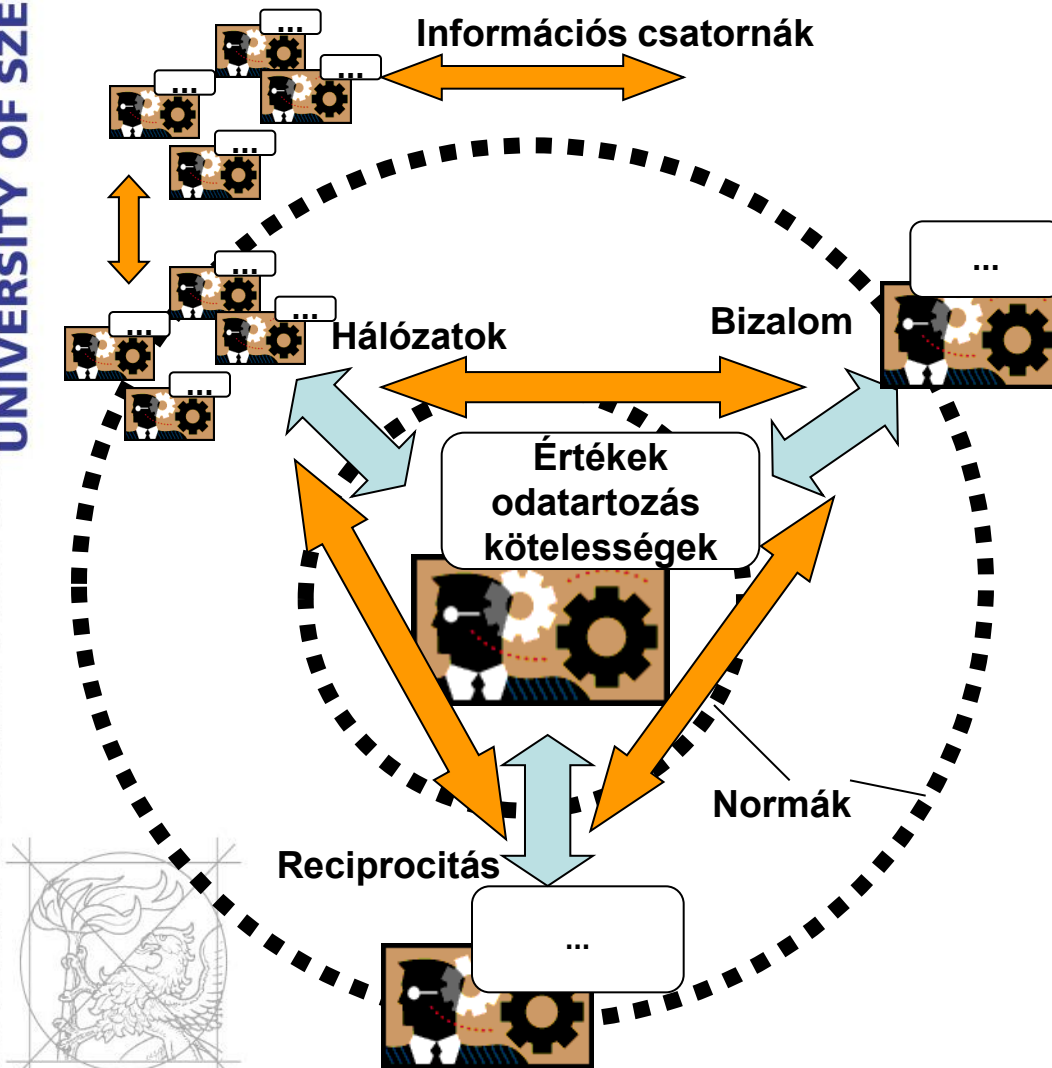
Több elveti azonban elveti a tőke fogalom használatát (nehezen körülhatárolható és mérhető) Pi. Solov

A társadalmi tőke fogalmához leginkább kötődő funkcionális lehatárolás (Colemant követve)

- **Bizalom**
  - Racionalitás és tranzakciós költségek
- **Reciprocitás és kölcsönösség**
  - Haszon és lehetőségek
- **Normák**
  - Opportunista magatartásformák szankcionálása
- **Hálózatok** (informálisak és formálisak, valamint a kapcsolódó szabályok)
- **Cselekvés** (együttműködés és akciók)

A társadalmi tőke működés közben

Forrás: Saját szerkesztés EC (2007, 136) alapján

Társadalmi tőke közjósággként jelenik meg

A TT egyfajta folyamatosan terjedő és kombinálódó kollektív tudásként fogalmazható meg, mely emeli az egyén humántőkéjét (a közös tudás növeli a kölcsönös bizalmat, csökkenti a tanulás és tudásadás tranzakciós költségét, növeli a közös akciók és együttműködés lehetőségét)

A társadalmi tőkét direkt pozitív extern hatásokat generál az avval bírók számára, melynek lényege hogy csökkenti klasszikus tőkeelemek megszerzéséhez (pénzügyi tőke és reál tőke) és felhasználásához (új alternatívák, innováció és nagyobb megtérülés) szükséges kapcsolati relációk tranzakciós költségét

Együttműködés és cselekvés társadalmi technológiájának kifejeződése

Az interakciók gyakorisága meghatározó, általa gyarapszik (utalás a területiség a földrajzi közelség szerepére)

Új és régi tőkeelemek együttélése, evolúciós folyamatok

A társadalmi tőke a gazdaságtudományok fókuszterében

Menedzsment tudományok

szervezeteken belüli és szervezetek közötti együttműködés (IMP) mechanizmusai és mozgatói, szervezeti kultúrák (pl. MNC)

Gazdaságpszichológia

Egyes nációk vagy csoportok eltérő illetve hasonló viselkedésének mozgatói

Összehasonlító közgazdaságtan

Formális piaci intézmények szerepe és a társadalom történetiségének kapcsolata (társadalmi tőke és a gazdasági rendszer időbeli változásának kapcsolatai és lenyomatai)

Kis- és Középvállalkozások fejlesztése

Hálózatok építése és részvétel az együttműködésekben

Hogyan hasznosítják/hasznosíthatják egyes csoportok (akár területi lehatárolás szerint) kompetitív előnyként kapcsolati hálóikat, míg más csoportok miért nem képesek ilyen együttműködésekre

Dinamikáik az együttműködésekben/kapcsolatokban, Hálózatok

Bizalom és tranzakciós költségek, normák szerepe

Innovációs hálózatok

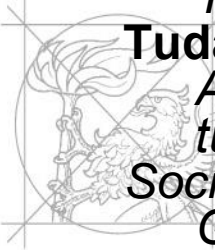
Társadalmi háttérfeltételek az együttműködés mögött/akadályaként

Tudás és tanulás

Az interakciók és háttérfeltételeinek szerepe a tudáskonverzió és tudásátadás során (Polányi és Nonaka)

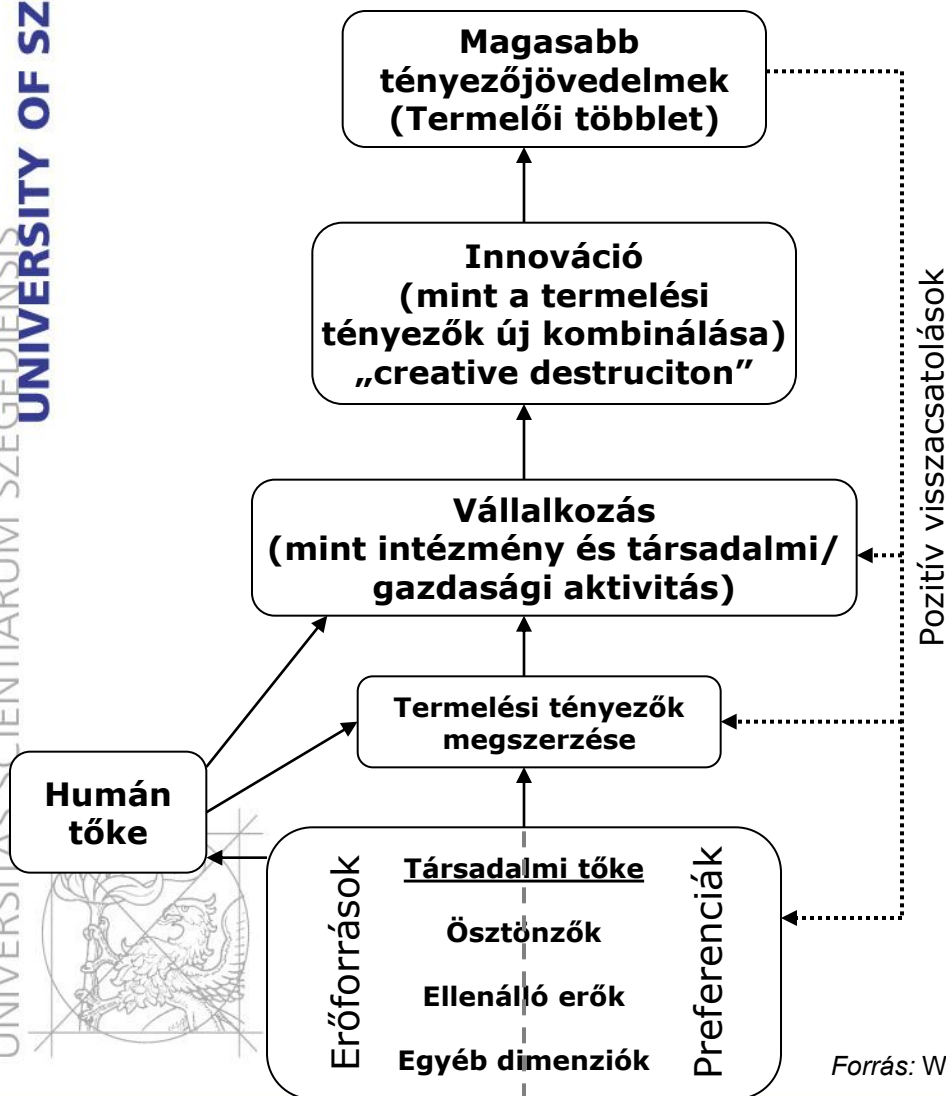
Social economy / Local social economy

Gazdasági tevékenységek for-profit és non-profit funkciói és szerepük a társadalomban

A társadalmi tőke – innováció és regionális fejlődés

Társadalmi tőke

- Vállalkozást ösztönző társadalmi értékek
- Pozitív extern hatások

Folyamatos regionális specializációk melyben a sikereseket a váltás (tanulás) képessége jellemzi (Krugman 1991)

- TT és bezáródó régiók (korábbi pl.: Ruhr vidék, Lolland régió Dániában (Westlund-Bolton 2003), Detroit (Markusen 1996))
- TT és porsperáló régiók (Szilícum-völgy, olasz iparági körzetek)

Forrás: Westlund-Bolton (2003, 95) alapján saját szerkesztés

A társadalmi tőke néhány sajátosságának összevetése a „klasszikus” tőkeformákkal, kapcsolódása a térségek gazdasági fejlődéséhez

Westlund-Bolton (2003) alapján

Hasonlóságok

- A társadalmi tőke „megszerzése” ugyanúgy beruházást igényel (csatlakozás) elsüllyedt költségként jelenik meg a térségbe befektető számára (régmúltban)
- Társadalmi tőke „jó” (integráció) és „rossz” (kirekesztés) értelemben is felhasználható (a társadalom szempontjából)

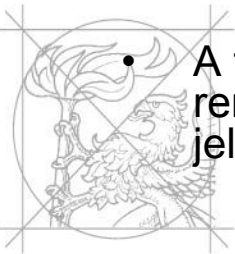
Termelékenység

- Extern hatások fellépésével csökkenteni a tranzakciós költséget a régióban együttműködő gazdasági szereplők között (vállalati együttműködések, innováció, kockázatvállalás bizonytalan helyzetben)
- Produktumainak egy jó része közjószág formájában létezik

Időbeliség

- A társadalmi tőke időbeli dimenzióval rendelkezik, amortizáció és avulás jellemezheti

- A társadalmi tőke időbelisége és változása inkább az evolúciós folyamatokhoz áll közelebb

A társadalmi tőke néhány sajátosságának összevetése a „klasszikus” tőkeformákkal és kapcsolódása a térségek gazdasági fejlődéséhez

Hasonlóságok

Sajátosságok

Felhalmozás és fenntartás

- A társadalmi tőke erodálódik ha nem tartják fent
- A társadalmi tőke múltbéli aktivitások eredménye
- Létrehozása és működése a szereplők szándékolt döntéseihez, és más irányú tevékenységeihez egyaránt kötődik
- Létrehozása igen kis mértékben lehetséges külső beavatkozással

Tulajdonlás és közjavak

- Hozzáférés nem mindig nyílt. Hálózatok tagjának kell lenni, illetve megfelelő ismereteket igényelhet. Térséget jellemző hálózatok beágyazottsága.
- A társadalmi tőke közjószág, zárt internalizálása nem lehetséges
- A társadalmi jelenbeli akkumulációja nem jelent szükségszerű jelenbeli áldozatokat a jövőbeni hasznok érdekében

Komplexitás

- Diverzifikált társadalmi tőke kevésbé sérülékeny a sokkokkal szemben. (ld. egy térség gazdasági bezáródása)
- Igen diverzifikált, kevésbé aggregálható (módszertani kihívások)

A társadalmi tőke, mint endogén erőforrás és szerepe a területi tőke rendszerében

Társadalmi Tőke dimenziói
Lengyel (2012, 161)
szerint:

Makro szint

Külső hatások

- Tranzakció – formális
- Közös akció – informális

Mikro szint

- Információ – formális
Társadalmi hálózatok, egyesületek, személyes kapcsolatok
- Együttműködés – informális
Bizalom, hírnév, részvétel

Rivalizálás	Magas rivalizálás (magán javak)	Magán állótőke állomány Pénzben kifejeződő extemáliák (hard) Díjköteles javak (kizárólagosság)	Kapcsolati magán szolgáltatások: - a cégek külső kapcsolatai - K+F eredmények transzfere Egyetemi spin-offok	Humán tőke: - vállalkozókészség - kreativitás - magán know-how Pénzben kifejeződő extemáliák (soft)	c	i	f
	(klub javak)	Tulajdonosi (saját) hálózatok Kollektív javak: - tájkép - kulturális örökség (magán 'együttesek')	Kooperációs hálózatok: - stratégiai szövetség K+F-ben és tudásban - PPP a szolgáltatásokban és tervezésben Természeti és kulturális erőforrásokkományszása	Kapcsolati tőke: - együttműködési képesség és kollektív tevékenység - kollektív kompetenciák	b	h	e
	(kevert közjavak)	Erőforrások: - természeti - kulturális Társadalmi állótőke: - infrastruktúra	Ügynökségek a K+F transzferére Befogadóképesség az új eszközök iránt Agglomerációs és körzeti előnyök	Társadalmi tőke: (önkéntes részvétel) - intézmények - magatartásminták, értékek - bizalom, reputáció	a	g	d
	Alacsony rivalizálás (közjavak)						
		Tárgyi javak (hard)	Vegyes javak (hard + soft)	Nem tárgyi javak (soft)			

Forrás: Lengyel I.(2012, 162)

Tárgyiasultság

Összegzés és következtetések

- Az egyes térségek gazdasági növekedése és a fejlődés vonatkozásában a társadalom kulturális és intézményi alrendszerének fontos szerepe van (növekedés, mint elsősorban a gazdaság bővülése, fejlődés mely kiterjed a társadalom jól-létére)
- Területi tőke kínálitorientált szemléletben rendszerezi a térségek adottságait, reprezentálva az endogén növekedés determinánsait melyben az anyagi és nem anyagi elemek is megjelennek
- Az egyes térségek vonatkozásában a területi tőke elemei között jeleníthetjük meg a társadalmi tőke fogalmát és annak területi dimenzióit
- A társadalmi tőke közjószág, ám jelenléte (extern hatásai) előnyöket biztosíthat a térségben jelenlévő gazdasági szereplőknek
- A társadalmi tőke kumulált módon bővül, fejlődése evolúciós jellegű
- A társadalmi tőke alapvető hatással van a többi területi tőkeelem létrehozására, fejlesztésére, a hatékony felhasználásra
- A gazdasági fejlődés és sikeres endogén térségi stratégiák megvalósításához elengedhetetlen a társadalmi tőke szerepe (elköteleződés és együttműködés)

Köszönöm a megtisztelő figyelmet !

Savanya Péter

A kutatás a TÁMOP 4.2.1/B-09/KONV-2010-0005 „Kutatóegyetemi Kiválósági Központ létrehozása a Szegedi Tudományegyetemen” című projekt „Információs Társadalom” alprogram, „Társadalomtudományi K+F kompetenciák fejlesztése” program keretében valósult meg.